

Indsatser for arbejdet med ordblinde elever 0.-9. klasse

Hvordan forstås ordblindhed?

Nogle elever viser store vanskeligheder med læseindlæring, fordi de bliver ved med at have svært ved at koble bogstav og lyd sammen? Det betyder, at eleverne dermed har sværere ved at opnå en flydende og automatiseret læsning. Derfor skal vi være opmærksomme på de tegn, der viser, at en elev kan være i risiko for at udvikle ordblindhed.

Ordblindhed kan defineres således:

”Dysleksi er en specifik indlæringsvanskelighed, som har et neurobiologisk grundlag. Dysleksi består i vanskeligheder med at tilegne sig sikker og flydende ordafkodning, stavefærdighed og færdighed i at udnytte skriftens alfabetiske princip (lydprincippet). Disse vanskeligheder skyldes typisk problemer med opfattelse og hukommelse for sproglyde, som normalt ikke kan forklares af andre kognitive vanskeligheder eller mangelfuld undervisning. Dysleksi kan føre til vanskeligheder med læseforståelse og til færre læseerfaringer, som kan begrænse tilegnelsen af ordforråd og baggrundsviden².”

Tegn på ordblindhed i indskolingen

0. klasse

Test: Sprogvurdering (august/september):

Sprogvurderingstesten indeholder opgaver, der viser elevens forudsætninger for arbejdet med bogstav/lyddelen. Hvis eleven scorer lavt inden for denne del, kan man tage en individuel sprogvurdering, der mere specifikt kan give indsigt i elevens forudsætninger for arbejdet med den lydige del. I den individuelle test kortlægges følgende områder:

- Rim
- Skelnen af sproglyde
- Hurtig navngivning
- Bogstavkendskab

²International Dyslexia Association, IDA

Forebyggende indsatser som anbefales fra november i 0. klasse:

Elever i risiko for læsevanskeligheder kan have udbytte af grundige og systematiske aktiviteter, der fokuserer på sproglyde og bogstaver, og have gavn af direkte instruktion i kobling af bogstaver og lyd i læsning og kobling af lyd og bogstav i stavning.

I 0. klasse kan man arbejde grundigt med de enkelte lyde i den forebyggende undervisning³:

- Forskningsbaserede materialer – materialer der er struktureret med de mest forudsigelige lyde først.
- Lærerne stilladser for eleven ved at forstærke/trække lyden – f.eks. første lyd i et ord.
- Bruge holdepunkter f.eks. ”hvordan er munden formet”
- Koble bogstavlyd med noget genkendeligt f.eks.: Mmm er ”smager godt lyden”
- Bruge digitale bogstav/lydspil
- Bruge mange gentagelser

Handleplan:

Der kan udarbejdes handleplaner på de elever, som viser vanskeligheder med at tilegne sig bogstav/lyddelen. Dette kan være i samarbejde med læsevejlederen på skolen.

Evaluering:

I slutningen af 0. klasse testes de elever, der fortsat viser vanskeligheder med at indlære de tre alfabeter (bogstavernes navn, lyd og form) formelt.

De testes med: ”DLB- bogstav og lyd” eller ”Bogstavprøve 1”.

³Ordblindhed i grundskole, UVM

1. klasse

Test⁴: Fra september – november i 1. klasse kan IL-basis gruppetest tages på de elever, der viste udfordringer med bogstav/lyddelen i 0. klasse. Denne test har fokus på elevens forudsætninger for at komme godt videre med den skriftsproglige udvikling. Testen fokuserer på delområder som følgende:

- Rim
- Forlyd
- Lydskelneevne
- Bogstavernes form
- Bogstavernes lyd
- Kobling af bogstav / lyd

Forebyggende indsats:

Hvis elever efter nogle måneders formel læseundervisning, fortsat ikke kan koble bogstaver og lyde sammen – eller fortsat ikke er opmærksomme på lyde i et ord – kan der fortsættes med forebyggende tiltag.

Eksempler:

Fra januar 1. klasse:

Læseløft 4 x ugentlig (foregår i understøttende undervisning) i 16 uger.

Selvstændigt niveau:

Eleven træner hjemme 4 x ugentlig med læsning på selvstændigt niveau samt træningsøvelser i bogstav/lyddelen på stavetrin 2 – det lydrette stadie.

Undervisningsniveau:

Klassen arbejder i perioder på niveaudelte hold. Der kan også løbende tildeles supplerende undervisning på et lille hold.

⁴Alle test kan købes hos Hogrefe <https://www.hogrefe.dk/>

For elever med udfordringer i bogstav/lyddelen retter undervisningen mod følgende⁵:

Arbejdet med de enkelte lyde

- Forskningsbaserede materialer – materiale der er struktureret med de mest forudsigelige lyde først.
- Stilladser for eleven ved at forstærke/trække lyden – f.eks. første lyd i et ord.
- Brug holdepunkter f.eks. ”hvordan er munden formet”
- Koble bogstavlyd med noget genkendeligt f.eks.: Mmm er ”smager godt lyden”
- Brug digitale bogstav/lydspil
- Mange gentagelser

Arbejdet med bogstavkendskab

- Omhandler både genkendelse, benævnelse og skrivning af bogstavet

Arbejdet med at danne syntese

Der arbejdes med synteseopgaver med eleven:

- Der arbejdes med lydrette ord, så lydprincippet giver mening ”s” ”o” ”l” – sol
- Der arbejdes med brug af bogstaver ”der kan nærme sig hinanden” eller af ”brug buer i papir” (hvor man kan flytte hagen fra bue til bue)
- Undervisningen skal dække alle de almindelige bogstavers standartudtaler og de hyppigste betingede udtaler af bogstaverne.

Arbejde med at gå ind i læsningen via skrivevejen

- Fokus på stavning af ord, hvor man går fra lyd til bogstav

⁵Ordblindhed i grundskole, UVM

Handleplan og evaluering:

Elevernes progression og udvikling følges. Følgende test kan tages i forbindelse med evaluering:

IL-basis gruppetest

Ordblinderisikotest (slut 1. klasse)

Eksempel på test i 1. klasse:

OS 64

Bogstavprøven 2

Ordlæsetest 1

Sætningslæsetest 1+2

Tekstlæsetest 1+2

2. klasse

Test:

OS 64, Bogstavprøve 2, Ordlæseprøve 1

Hvis der fortsat ses store fonematiske vanskeligheder kan der tages følgende test:

DVO screening (slut 2. klasse)

Forebyggende indsatser⁶:

- Opdeling af læsning i læsetræning og litteraturarbejde.
- Litteraturarbejde er et fælles anliggende.
- Læsetræning (i afkodning) bør individualiseres.
- Årgangens elever kan niveaudeles – dermed sikres det, at de elever der er i risiko kan fortsætte deres fokus på bogstav/lyddelen.

⁶Ordblindhed i grundskole, UVM

Der er fortsat fokus på arbejdet med holddeling/supplerende undervisning:

- Opmærksomhed på de enkelte sproglyde.
- Bogstavkendskab.
- Danne syntese af bogstavlydene til ord.
- Undervisning i skriftens lydprincip for bogstavfølger.
- Fokus på ord, der ikke har en standardtale, men har en betinget udtale.
- Elever i risiko for ordblindhed har brug for at man underviser dem direkte i de hyppigste betingede udtaler f.eks. e-lyden i flerstavellesord, der udtales anderledes.

Undervisning i stavning:

- Når man skal stave er man dybt afhængig af fonologiske hukommelse, da man går fra lyd til bogstav
- Lyd/bogstavforbindelser med en-til-en korrespondance
- Betingede udtaler

Forebyggende:

Eksempler:

Vaks-kursus over 18 uger⁷

En hjemmemappe (træning af læsning på selvstændigt niveau + lydret stavning)

Holddeling/supplerende undervisning

Kursus i brug af CD-ord (oplæsning)

⁷VAKS er et undervisningsmateriale særligt udviklet til børn med dysleksi. Materialet kombinerer elevens tilegnelse af en række basale færdigheder i læsning med udvikling af metakognitive strategier til læsarbejdet.

Handleplan og evaluering:

Elevernes progression og udvikling følges. Eleven re-testes inden slutningen af 2. klasse.

Eksempel på test i 2. klasse:

OS 120 i december

ST 2 (fra marts)

Ordlæsetest 2

Sætningslæsetest 2

Tekstlæsetest 2+3

3. klasse

Test:

OS 64, OS 120, Ordlæseprøve 2, Sætningslæseprøve 2

Udredning for dysleksi med ministeriets ordblindetest (må kun tages fra marts-juni)

Individuelle test

Testbatteriet – sprog og hukommelse

Søren Elbros lister⁸

DVO screening

Forebyggende indsatser:

Se beskrivelse af fokusområder for 2. klasse. Indsats individualiseres efter elevens selvstændige niveau.

⁸Ordlisterne er beregnet til individuel undersøgelse af læsefærdigheder, fx ved mistanke om ordblindhed (dysleksi). Der er sammenlignelige lister med rigtige ord og nonsensord http://laes.hum.ku.dk/test/elbros_ordlister/om_ordlisterne/

Forebyggende:

Eksempler:

Vaks – kursus

Fingernemt kursus

Hjemmemapper

Holddeling / supplerende undervisning

Handleplan og evaluering:

Elevernes progression og udvikling følges. Eleven re-testes inden slutningen af 3. klasse.

Eksempel på test i 3. klasse:

SL 60

ST 3

Sætningslæseprøve 2

Tekstlæseprøve 3+4

Mellemtrinet og udskoling

4. klasse - 9. klasse

Test:

Ordblindetest (Undervisningsministeriet) (kun fra marts-juni)

Individuelle test

Testbatteriet

Elbros lister

Forebyggende indsatser⁹:

- Undervisning i afkodning (holddeling/supplerende undervisning).
- Undervisning i faglig læsning: faglige læsestrategier er med til at gøre tekstens indhold mere overskuelig.
- Læsning og kompenserende IT-værktøjer.
- Ordkendskab (i fagene) – betydning og stavemåde.
- Stavning – et skift fra stavestrategier med udgangspunkt i skriftens lydprincipper til stavestrategier med udgangspunkt i skriftens betydningsprincip (3.-4. klasse).
- Skriftens betydningsprincip (primært bøjningsmorfemer) (5.-6. klasse).
- Stavning med fokus på ordforråd og syntaks (skrivetræning) (7.-9. klasse).
- Undervisning i faglig skrivning.
- Eleverne skriver sig til forståelse og viden: Eleverne skriver om de tekster de læser.
- De undervises i de skrivekompetencer og processer, der bruges, når man skriver en tekst.

⁹Ordblindhed i grundskole, UVM

Faglærerens huskeseddel:

- Tage udgangspunkt i elevens færdighedsniveau.
- Ordkendskab og faglige karakteristika.
- Aktivere baggrundsviden og udpege dele af teksten, der er særlig væsentlig.
- Støtte brugen af IT-kompenserende værktøjer.

Man kan sagtens undervise eleverne i betydningsbaserede stavestrategier, selv om at den ordblinde elev ikke har etableret tilstrækkelig stavefærdigheder.

Eksempler:

Supplerende undervisning på små hold/eller holddeling på årgangen - individuelt tilrettelagte forløb

– primært læse- og stavetræning:

Fonologisk kursus

Kursus i flydende læsning

Kursus i læseforståelsesstrategier.

Kursus i genre

Kursus i ordkendskab

Eksempler på test fra 4. klasse - 9. klasse:

4. klasse:

SL40

ST4

Tekstlæseprøve 5+6

5. klasse:

Læs 5

ST5

Tekstlæseprøve 6+7

6. klasse:

TL 1

ST6

Tekstlæseprøve 7+8

7. klasse:

TL 2

ST 7

8. klasse:

TL 3

ST 8

Beskrivelse af test til brug ved afdækning af ordblindhed

Ordblinderisikotest

Ordblinderisikotesten giver mulighed for at undersøge elever i 0.-1. klasse. Testen giver et billede af, hvorvidt elev har vanskeligheder med lydprincippet – og dermed være i risiko for at udvikle ordblindhed.

Testen består af følgende deltest:

- Bogstavbenævnelse
- Dynamisk afkodningstest
- Højtlesning af ordlister med ord og nonord

Denne test kræver ikke forældrenes samtykke, men kan tages på alle elever.

DVO-screening for ordblindhed

Dansk videntcenter for ordblindhed udviklede i 2007 en procedure til identifikation af elever i risiko for ordblindhed. Testen benyttes på 3. klassesetrin.

DVO-testen består af en gruppetest i stavning af nonord. Hvis en elev placerer sig lavt i denne del, kan man efterfølgende tage de resterende test.

De 3 deltest består af følgende opgaver:

- Højtlesning af ord
- Højtlesning af nonord
- Fonologisk subtraktion

Testen retter fokus på en afdækning af elevens udnyttelse af sprogets lydprincip.

Hvis eleven scorer lavt i 3 ud af 4 deltest kan eleven være i risiko for at udvikle ordblindhed.

Arbejde med at gå ind i læsningen via skrivevejen

Den nationale ordblindetest kan bruges til at identificere ordblindhed hos elever/studerende på tværs af uddannelser – lige fra slutningen af 3. klasse til de videregående uddannelser. Den kan bidrage til en mere ensartet udredning af ordblindhed på tværs af kommunegrænser og uddannelser. Ordblindetesten er udviklet som et redskab til identifikation af ordblindhed blandt elever/studerende, hvor der er mistanke om ordblindhed.

Testen skal tages af en fagperson med viden om læsning.

Testen består af følgende deltest:

- Find stavemåden
- Find det, der lyder som et ord
- Basal ordforrådsprøve

Testen er digital – og forældrene skal skrive under på en erklæring inde testen påbegyndes.

Tak til alle vores samarbejdspartnere for bidrag;

Marianne Glarborg Ellingsen

Tove Ditlevsens Skole

Carsten Milan Nielsen

Folkeskolerne i Sorø

Joan Wittenkamp

Borgerskolen

Kathrine Liv Eskildsen

Gadehaveskolen

Tina Rønberg Nielsen

Høje Taastrup Kommune

Julie Skibelund

Susanne Wiederquist

Wiederquist ApS

Margit Gade

Line Leth Jørgensen

Birgit Dilling

Allan Madsen

Ordblinde Lab

Udviklingspuljen for folkebiblioteker

pædagogiske læringscentre under Slots –og Kulturstyrelsen